

# Spis treści

Wstęp	9
<b>Część I</b>	
<b>Początki uniwersalizmu. Prawo międzynarodowe okresu międzywojennego (1919–1945)</b>	
1. Tło historyczne	17
2. Rozwój idei prawa międzynarodowego i jego skutki	27
2.1. Doktryna prawa międzynarodowego: erozja pozytywizmu i wojna idei	27
2.2. Praktyczne efekty rozwoju: spór w sprawie źródeł, traktatomania i nieudolna kodyfikacja	53
3. Zagadnienia systemowe	68
3.1. Erozja powersalskiej równowagi: niemieckie dążenia i amerykański izolacjonizm	68
3.2. Powrót państwa polskiego do międzynarodowej społeczności: powstanie nowego państwa czy zakończenie okupacji mocarstw	70
3.3. Słabnąca rola idei cywilizacji: w stronę społeczności prawa międzynarodowego	92
3.4. Państwo jako fundament społeczności międzynarodowej: suwerenność, homogeniczność i nowe trendy	95
3.5. Prawni międzynarodowy status Watykanu, Stolicy Apostolskiej i Kościoła Katolickiego	104
3.6. Państwowość <i>sui generis</i> : Brytyjska Wspólnota Narodów	111
3.7. Zagadnienie sukcesji państw: nowe koncepcje i ich skutki	124
3.8. Liga Narodów i jej znaczenie w systemie prawno-politycznym: uniwersalne zakusy, regionalna rzeczywistość	129
3.9. Zakaz interwencji: w szponach wyjątków od zasady	137
3.10. Prawo przeciwwojenne: w stronę zakazu agresji	143
3.11. Powrót do idei wieczystego pokoju: projekt Unii Europejskiej i Plan Organizacji Pokoju	149
4. Rozwój istniejących instytucji prawa międzynarodowego	154
4.1. Prawo wojny i represalia: postęp normatywny, regres faktyczny	154
4.2. Rozstrzyganie sporów międzynarodowych: Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej i kontynuacja arbitrażu	157
5. Sposoby nabycia terytorium	170
5.1. Wzmocnienie legalizmu kosztem efektywności: doktryna Stimsona, zakaz aneksji i cesja	170
5.2. Terytoria polarne: bałagan roszczeń i tytułów	175
5.3. Terytoria mandatowe: złagodzony kolonializm	190

6. Prawo morza	206
7. Rozwój prawa międzynarodowego w nowych obszarach społeczno-politycznych	215
7.1. Ochrona uchodźców: pierwsze problemy, pierwsze rozwiązania	215
7.2. Ochrona mniejszości narodowych: klucz do nowej formuły interwencji	219
7.3. Prawo lotnicze: między traktatem a suwerennością	230
8. Instytucjonalizacja współpracy w formule organizacji międzynarodowych: Międzynarodowa Organizacja Pracy oraz Międzynarodowa Komisja Żeglugi Powietrznej	237
9. Podsumowanie	243

## Część II

### Uniwersalizm w nowej odsłonie. Prawo międzynarodowe czasu zimnej wojny (1945–1990)

1. Tło historyczne	257
2. Zmiany systemowe	263
2.1. Organizacja Narodów Zjednoczonych i jej Karta: prawny fundament systemu politycznego	263
2.2. System z Bretton Woods: prawny fundament systemu finansowego	271
2.3. Społeczność międzynarodowa: kryteria i metody przyjęcia	282
2.4. System powierniczy: między kolonizacją a suwerennością	290
2.5. Wpływ dekolonizacji na prawo międzynarodowe: prawo do samostanowienia i sukcesja	298
2.6. Pierwsze problemy suwerenności: polityczna dominacja, wspólnoty europejskie, immunitet państwa i doktryna <i>act of State</i>	321
2.7. Ochrona praw człowieka: duże nadzieje, małe sukcesy	334
2.8. W stronę jednolitego <i>ordre public</i> : interes społeczności międzynarodowej, normy <i>ius cogens</i> , zobowiązania <i>erga omnes</i> i zbrodnie międzynarodowe	348
3. Rozwój strukturalny prawa międzynarodowego	361
3.1. Regionalne prawo międzynarodowe: na przekór uniwersalizmowi	361
3.2. Socjalistyczne prawo międzynarodowe: regionalizm polityczny	366
3.3. Tworzenie prawa międzynarodowego: kodyfikacje ONZ, postępowe rozwijanie prawa międzynarodowego, <i>soft law</i>	376
3.4. Początki fragmentacji: wyłanianie się nowych gałęzi prawa międzynarodowego z prawa międzynarodowego publicznego	384
3.5. Nacjonalizacja mienia cudzoziemców i prawo międzynarodowe inwestycyjne: w stronę jednolitych standardów ochrony	389
3.6. Nowe teorie doktrynalne nt. rozwoju prawa międzynarodowego: Morgenthau, Lauterpacht, Jessup i Jenks	403
4. Rozwój prawa międzynarodowego w obszarach pozapaństwowych	416
4.1. Pojęcie obszarów pozapaństwowych	416
4.2. Antarktyda: problem w zawieszeniu	418
4.3. Prawo lotnicze: w cieniu konwencji chicagowskiej	422
4.4. Prawo kosmiczne: terytorium powszechnego użytku	428
4.5. Prawo morza: sukces kodyfikacji	442

4.6. Wspólne dziedzictwo ludzkości: rozwój koncepcji	451
4.7. Prawo międzynarodowe ochrony środowiska: rozwój reżimu	455
4.8. Prawomiędzynarodowa ochrona dóbr kultury: od wojny do pokoju	467
5. Spory międzynarodowe i stosowanie siły	474
5.1. System pokojowego rozstrzygania sporów: w cieniu trybunałów	474
5.2. Zakaz agresji i ograniczone stosowanie siły: spory i brak przejrzystości	484
5.3. Sankcje międzynarodowe: we władzy Rady Bezpieczeństwa	494
5.4. Wojny w praktyce: walki narodowowyzwoleńcze, interwencje w ochronie praw człowieka i interwencje socjalistyczne, powrót dżihadu	497
5.5. Rozwój systemu ochrony uchodźców: złudne nadzieje	508
6. Podsumowanie	518

### Część III

#### Państwa i jednostki. Prawo międzynarodowe po politycznym przełomie (1990–2019)

1. Tło historyczne	529
2. Erozja państwa	536
2.1. Przeobrażenia wewnętrzne w państwowości: postdemokracja, odnarodawianie i osłabianie władztwa obywateli	536
2.2. Zmiany znaczenia terytorium państwowego: terytorializm organizacji i przenikanie władztwa, wirtualne terytorium państw	542
2.3. Rozluźnianie więzi obywatela z państwem: polityczny skutek integracji państw	562
2.4. Problem prawa do samostanowienia: mikronacjonalizm, regionalizm i secesja	571
2.5. Ochrona mniejszości narodowych: powrót zapomnianego problemu	581
2.6. Deprecjacja suwerenności państwowej: nowe wyzwania, nowe podejścia	589
2.7. Unia Europejska a suwerenność państwa: <i>de iure</i> , lecz nie <i>de facto</i>	594
2.8. Immunitet państwa: zwrot w kierunku antropomorfizmu	602
2.9. Zjawisko państw upadłych: podmiotowość pomimo wszystko	609
3. Zmiany w obszarze organizacji międzynarodowych	614
3.1. Problemy funkcjonalne ONZ: polityczny paraliż i pytanie o reformę	614
3.2. Unia Europejska: niewysłowiona federacja	625
3.3. Światowa Organizacja Handlu: powrót do idei wolnego handlu i prawo międzynarodowe handlowe	641
4. Zmiany systemowe w prawie międzynarodowym	657
4.1. Globalizacja i prawo międzynarodowe: stary proces, nowe problemy	657
4.2. Konstytucjonalizacja prawa międzynarodowego jako proces: odrywanie prawa od interesów państw	662
4.3. Konstytucjonalizacja prawa międzynarodowego w ujęciu materialnym: hierarchizacja norm	669
4.4. Konstytucjonalizacja prawa międzynarodowego w ujęciu formalnym: hierarchizacja traktatów	674
4.5. Konstytucjonalizacja prawa międzynarodowego w ujęciu prawotwórczym i instytucjonalnym: hierarchizacja instytucji	678

4.6. Konstytucjonalizacja regionalna przez integrację: deprecjacja krajowych konstytucji	686
4.7. Fragmentacja prawa międzynarodowego: zamykanie się reżimów i jego skutki	693
4.8. Deformalizacja i delegitymizacja prawa międzynarodowego: między prawem a polityką	709
4.9. Problemy podmiotowości w prawie międzynarodowym: nowi „starzy” pretendenci	717
5. Nowe standardy pretendujące do rządzenia relacjami międzynarodowymi	738
5.1. Zasada solidarności między narodami: instrumentalizacja idei	738
5.2. Zasada wspólnego dziedzictwa ludzkości: nowy reżim w kontrze do suwerenności	748
5.3. Zasada <i>Responsibility to Protect</i> : legitymizacja interwencji	753
5.4. Zasada demokracji i legitymizacji władztwa prawnomiędzynarodowego: efektywność w mgłę pozorów	758
5.5. Tożsamość europejska: prawny instrument, polityczne zadania	764
5.6. Karta Praw Podstawowych: polityczne ujednolicanie prawnych standardów	769
6. Interwencje zbrojne i dyplomatyczne jako przejaw stosowania siły	776
6.1. Interwencje humanitarne legitymizowane: stary instrument, nowe wyzwania	776
6.2. Interwencja dyplomatyczna w procesie integracji: w imię aksjologicznej jedności	785
7. Rozwój prawa międzynarodowego w innych obszarach	793
7.1. Prawo międzynarodowe w Arktyce na przełomie XX i XXI w.: „wyścig flag” i sektorowa współpraca	793
7.2. Prawo międzynarodowe ochrony środowiska: rozwój i załamanie	814
7.3. Prawa człowieka: kolejny wzrost znaczenia i rozwój <i>ad absurdum</i>	830
8. Podsumowanie	856
Zakończenie	867
Wybrana bibliografia	871
I. Zbiory dokumentów, komentarze, encyklopedie prawa oraz strony internetowe uniwersytetów, organizacji międzynarodowych i pozarządowych, ministerstw i inne ze źródłami prawa	871
II. Pozycje książkowe i artykuły w pracach zbiorowych i księgach pamiętkowych	873
III. Artykuły, opinie i analizy w periodykach i na stronach internetowych	889
IV. Orzecznictwo	910